[א]ועולה גופה מנלן אמר קרא [1]אל יסוד מזבח העולה אלמא עולה טעונה יסוד: יצתה כת ראשונה וכו': תנא [ב]היא נקראת כת עצלנית והא לא סגי דלאו הכי מאי הוי להו למיעבד אפ"ה איבעי להו לזרוזי נפשייהו כדתני'[ג] רבי אומר אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנתו בסם אוי לו מי שאומנתו בורסי ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות: כמעשהו בחול וכו': שלא ברצון מאן אמר רב חסדא שלא ברצון רבי אליעזר דאי רבנן הא אמרי שבות הוא ואין שבות במקדש מאי היא דתניא[ד] אחד [ה]החולב [ו]והמחבץ והמגבן כגרוגרות המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים [ז]אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב אשי אמר אפילו תימא שלא ברצון חכמים ורבי נתן היא דתניא רבי נתן אומר שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו: רבי יהודה אומר כוס היה ממלא וכו': תניא[ח] רבי יהודה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו אמרו לו לרבי יהודה והלא לא נתקבל בכלי מנא ידעי אלא הכי קאמרי ליה שמא לא נתקבל בכלי אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי מנא ידע [ט]כהנים זריזין הן אי זריזין הן אמאי משתפיך אגב זריזותייהו דעבדי משתפיך והלא דם התמצית מעורב בו רבי יהודה לטעמיה דאמר דם התמצית דם מעליא הוא דתניא[י] [כ]דם התמצית באזהרה רבי יהודה אומר בהיכרת [ל]והאמר ר' אלעזר מודה ר' יהודה לענין כפרה שאינו מכפר שנא' [2]כי הדם הוא בנפש יכפר

דם

ועולה גופה מנלן. שמתן דמה במקום שיש תחתיו יסוד למעוטי מזרח ודרום חוץ מאמה למזרח אצל צפון ואמה לדרום אצל מערב דהכי תנן (מדות פ"ג מ"א) אוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת: **אל יסוד מזבח העולה.** גבי חטאת [נשיא] כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה וה"ל למיכתב אל יסוד המזבח למה לי דכתיב מזבח העולה אלא הכי קאמר אל יסוד מזבח תעשה העולה: **עצלנית.** מפני שנתעצלה להיות אחרונה: **והא לא סגי דלאו הכי.** דמצוה לשלש כתות: **לזרוזי נפשייהו.** להיות מן הראשונים: **שלא ברצון רבי אליעזר.** דאמר בעלמא גבי מכבד דהיינו דומיא דהדחה איכא חיוב חטאת הלכך במקדש כשכבר נעשה צורך גבוה אסור: **החולב.** מושך החלב מן הבהמה: **מחבץ.** מעמיד החלב ועושה ממנו חבילין שקורין מטונ"ש: **אחד זה ואחד זה.** מכבד ומרבץ ורודה אבל מאידך לא קאמרי דתולדות אב מלאכה נינהו כדאמרינן בפרק המצניע(ס) ורבי אליעזר משום הכי מחייב חולב משום מפרק מגבן משום בונה מחבץ משום בורר בהמצניע ומרבץ ומכבד מפרש התם משום אשווי גומות: **ורודה.** מדכתיב (שמואל א יד) ויטבול אותה ביערת הדבש: **רב אשי אמר.** לעולם רבנן דאמרי בעלמא נמי שבות הוא ומתני' כר' נתן דאמר שבות שאינה צריכה לא התירו במקדש: **שאם נשפך דמו של אחד מהן.** לארץ ולא נזרק ממנו למזבח: **נמלא כוס זה מכשירו.** שהרי מעורב בו מן הנשפך: **שמא לא נתקבל בכלי.** אותו שאתה רוצה להכשיר שמא לא נתקבל בכלי ותו לא מהניא ליה זריקה דתנן נשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו פסול בזבחים בפרק שני (דף טו.): **אף אני לא אמרתי.** שיועיל אלא כשנתקבל בכלי: **ומנא ידע.** רבי יהודה אם נתקבל בכלי והא חששא בעלמא הוא דקאמר שאם ישפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא היכי מיתקני בהכי שמא לא נתקבל: **כהנים זריזין הן.** וליכא למיחש לשמא לא קיבלוהו. לישנא אחרינא שמא לא נתקבל בכלי כלי) זה שאתה שואב מארץ ומלאת וזרק דם פסול אף אני לא אמרתי למלאות אלא ממקום שיודעין שנשפכו שם דמים שנתקבלו בכלי ואי משום דמיערב בהו מהאי דלא נתקבל כגון דם התמצית הא קא פריך ליה בסיפא וראשון עיקר: **אי זריזין הן.** היכי נשפכין הא זריזין הן וידעי: **אגב זריזותייהו.** שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק מישתפיך מידייהו: **והלא דם התמצית.** של פסחים הרבה מעורב בו ואי נשפך דם של אחד כולו בטל במיעוטו ומה תועיל זריקה שהרי בטל: **דם התמצית.** של חולין ושל קדשים: **באזהרה.** בלאו ולא כרת דכתיב(פ) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' עד כל אוכליו יכרת יצא דם התמצית שאינו דם הנפש ובמסכת כריתות [ד:] מפרש טעמא חמשה לאוין כתיבי בדם ומייתיר חד לדם התמצית: **לענין כפרה.** שאינו ראוי לזריקה:

דם

החולב בגרוגרות. הקשה ה"ר אפרים דתנן בפ' המוציא (שבת עו:) דשיעור המוציא חלב כדי גמיאה ושיעורי שבת הן שוים לכל המלאכות הוצאה טחינה וקצירה ותירץ דסתם חלב כדי גמיאה שהוא שיעור גדול אבל הכא בחולב לגבינה דלאחשובי אחשביה שיעורו כגרוגרות דזוטר אבל אי כדי גמיאה זוטר צריך לומר דסתם חלב לגבינה ולכך הכא שיעורו כגרוגרת והא דמיחייב בכדי גמיאה היינו במפרש בהדיא לאכילה ולשתיה דלאי סתם חולב לאכילה ולשתיה ולא לגבינ' אפילו היה מפרש בהדיא לגבינה היה לו להתחייב בכדי גמיאה דזוטר הואיל וסתמו לאכול ולשתות כדאמרינן בסוף כלל גדול (שבת עו.) המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב אף על גב דלגמל לא הוי שיעורא בהכי הואיל וסתמא לפרה מיחייב אשיעורא דפרה ויש מפרש דכשהחלב כבר בעין מיחייב בכדי גמיאה אבל חולב לא מיחייב אלא בכגרוגרת דאין אדם טורח לחלוב בפחות מגרוגרת וכי האי גוונא מפליג בהמוציא (שבת עט.) גבי עור לעשות קמיע(ל):

המכבד והמרבץ. ע"כ לאו פסיק רישיה הוא דבפסיק רישיה לא הוה שרי ר"ש לרבץ לכתחלה בשילהי המצניע (שבת קג.) ותימה לר"י דא"כ אמאי מחייב רבי אליעזר כיון דיכול להיות בלא גומות ודוחק לומר דפליגי אי הוי פסיק רישיה אי לא ונראה לר"י דבהא פליגי דר' אליעזר סבר סתם מכבד ומרבץ (מ)מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"צ להשוות גומות מיחייב לרבי יהודה הואיל והשוה גומות לבסוף ורבנן סברי דאין מתכוון אלא לכבד ולרבץ בעלמא וליכא אלא שבות. תימה לר"י היכי מתוקמא מתניתין כרבי אליעזר והא בעזרה שהיה לה רצפת אבנים לא שייך בה אשווי גומות ואפילו לכתחלה שרי כדאמר בשילהי המצניע (גם זה שם) אמימר שרא זילחא במחוזא אע"ג דגזרינן בבמה מדליקין (שבת דף כט:) עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא מחוזא היתה כולה רצופה באבנים לא גזרינן אטו דעיר דעלמא ואור"י דבעזרה בין רובד לרובד היו גומות אי נמי לרבי אליעזר דאיכא איסורא דאורייתא בכיבוד דעלמא גזרינן עזרה אטו כיבוד דעלמא דכמה שבות אשכחן במקדש בפ' בתרא דעירובין (דף קב:) אבל לרבנן דאפילו בעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן אין שבות כי האי במקדש כיון דליכא איסורא דאורייתא בשום מקום. פסק בהלכות גדולות דכיבוד מותר כדאמרינן בהמצניע (דף קג.) גבי ריבוץ הלכתא קיימא לן כרבי שמעון דשרי לרבץ לכתחלה ואין נראה לר"י דהא מזיז עפר ממקומו אסרינן בכירה (שבת דף לט.) ובביצה (ד' ח.) ועוד בפרק כל הכלים (שבת דף קכד:) אמרינן אמר רבי (מ)(אליעזר) אף מכבדות של תמרה מותר לטלטל ופריך אי מחמה לצל בהא לימא רבי (נ)(אליעזר) כו' משמע דפשיטא דהוי מלאכתו לאיסור לכולי עלמא ואף על גב דריבוץ שרי לכתחלה לרבי שמעון בכיבוד אסור דמשוי ביה גומות יותר מריבוץ: **שמא** לא נתקבל בכלי. פי' בקונטרס ולא תועיל זריקה משום דנשפך מצואר בהמה וקשה לר"י דמ"מ יזרוק דתועיל זריקה לאותו שנשפך אחר שנתקבל ונראה לר"י דהכי פי' שמא לא נתקבל בכלי ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח כדמוכח בכמה דוכתי דדוקא אם עלו בדיעבד לא ירדו וקאמר אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל דסמכינן אזריזות כהנים כדמסיק ודוקא מדם הראוי להתקבל פריך אבל דם התמצית כמים בעלמא חשיב כיון דאינו ראוי לכיסוי אינו אוסרם(ס) להעלותו וכי פריך והלא דם התמצית מעורב בו ומבטיל ליה ברוב לא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך דעולין אין מבטלין זה את זה אפי' לרבנן כדאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כב:):

אטו

מסורת הש"ס

א) [זבחים מ. ע"ש], ב) [תוספתא פ"ד ה"ט], ג) ב"ב נח: סנהדרין ק: קדושין פב:, ד) שבת לה., ה) [זבחים לד: ודף ס. ע"ש], ו) [שבת כ. וש"נ], ז) [תוס' כריתות פ"ב ה"כ] כריתות ד: חולין עד: [זבחים לה.], ח) כריתות כב., ט) [שבת לה.], י) בס"א: סוס, כ) [ויקרא יז], ל) [ויותר מבואר בתוס' שבת עט: ד"ה המוציא], מ) [צ"ל אלעזר], נ) [אלעזר], ס) [נראה דאינו ראוי לזריקה אינו אסור. רש"ש],

* * *

תורה אור השלם

1. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא ד ז

2. כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר: ויקרא יז יא

* * *

גליון הש"ס

תוספות ד"ה המכבד מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"צ וכו'. לא זכיתי להבין דאם הוא מתכוון לשווי א"כ צריך שיהי' כן ובעלמא משכחת מכוון ואין צריך לגופו שמכוון לכבד מפני הבית אבל לא בשביל הפחם וכן חופר גומא שמכוון לחפור לצורך העפר אבל לא להשתמש בגומא אבל הכא דשווי הגומות הוא מעשה כיון ואם מתכוון להשוות גומות הרי מתכוון לגופו:

* * *

רבינו חננאל

שהיו הכהנים מדיחין העזרה בשבת שלא ברצון חכמים. אמרינן מאן חכמים ר' אליעזר אבל חכ"א אין שבות במקדש, אלא כל דבר שאיסורו משום שבות מותר הוא במקדש. והדחה מנא לן דמשום שבות היא, מיהא החולב בהמה והמגבן והמחבץ כגרוגרת והמכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב חטאת במזיד ביום טוב לוקה דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינן אלא משום שבות. רב אשי אמר שלא ברצון רבי נתן דתני שבות שצריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו, וזו ההדחה אינה צורך עבודה במקדש. תניא רבי יהודה היה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות שאם נשפך אחד מהן אחר שנתקבל בכלי זה היה מכשירו. ואף על גב שדם התמצית מעורב בו, אין דם התמצית מבטל דם הנפש. ולא תימא דדם התמצית לר' יהודה אינו דם אלא דם מעליא הוא, דתנן דם התמצית באזהרה רבי יהודה אמר בכרת, ואפילו הכי לענין כפרה מודה ר' יהודה כי דם הנפש בעינן שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר, דם שהנפש יוצא בו הוא מכפר.

עין משפט
נר מצוה

נב א מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ז:
נג ב שם הלכה יא:
נד ג מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה ג ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף יג וסימן שלז סעיף א ב:
נה ד מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ד:

* * *

לעזי רש"י

מטונ"ש. גושים (של חלב חמוץ).

* * *

מוסף רש"י

בלא בסם. מוכר בשמים (קדושין פב:). **והמחבץ.** המעמיד החלב בקיבה, ול"נ מחבץ עושה כמין כלי גמי ונותן הקפוי בתוכו ומי החלב שהן נסיובי נוטפין, ולועזין אותן אנקייד"ש (שבת צה.). **המכבד.** את הבית, **והמרבץ.** במים להרביץ את האבק שלא יעלה (שם). **חייב חטאת.** לקמיה מפרש טעמא דהרודה חלות דבש חייב משום תולש, מחבץ חייב משום בורר, ומכבד ומרבץ משום בונה (שם). **אחד זה ואחד זה.** אחד שבת ואחד יו"ט (שם). **משום שבות.** דילמא כי כניס ליה מתמלאין הגומות שבבית מאליהן והוי בנין (שם). **מדם התערובות.** של פסחים מעל הרצפה (זבחים ס.). **שאם ישפך דמו של אחד מהן.** על ידי שהן רבים ונבהלים לעשות נמצא כוס זה מכשירו שהרי כולם מעורבים בו, ואי משום דאיערוב בדם התמצית אמרינן לקמן ר' יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם ולא אמרינן אידמי ליה בהתערבו הואיל וכידו לאוספו (זבחים לד:). **והלא,** זה הנשפך, **לא נתקבל בכלי.** והיאך כשר הא קיימא לן נשפך מן הצואר על הרצפה ואספו פסול (שם). **מנא ידעי.** רבנן שלא נתקבל, והלא לא מעשה היא אלא סברא היא בעלמא דחייש לשמא נשפך דמו של אחד מהן (שם). **שמא לא נתקבל.** ונמצא זורק דם פסול (שם). **אף אני לא אמרתי.** שיועיל אלא בנתקבל בכלי (שם לה.). **מנא ידע.** רבי יהודה מנא ידע שנתקבל בכלי (שם). **כהנים זריזין הן.** בקיאין הן בכך, דכתיב בהן (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב (שבת קיד:). אי: דכיון שנכנסו לעבודה בידוע שלמדוהו הלכות קודש (עירובין קג.) ומקבלי לכולהו (זבחים לד:). **באזהרה.** כי לאוין כתיבי בדם, חד לדם התמצית, כדאמרינן בכריתות בפ"ק (שם). **בהיכרת.** דנפקא ליה מריבויא דכל דם (חולין עד:). **כי הדם הוא בנפש יכפר.** דמשמע דאינו חייב אלא על דם הראוי לכפרה, לזריקה על המזבח, ואין לו כרת אלא בדם קדשים ויהא שהנפש יוצאה בו שהוא לכפרה, דכתיב בנפש יכפר, דמשמע אין כפרה אלא בדם הנפש (כריתות כב.).